

Capitolul I. Noțiuni introductive despre drept

Secțiunea 1. Originea dreptului. Evoluție istorică

Originea dreptului se regăsește în cele mai vechi timpuri ale apariției și dezvoltării colectivităților umane, atunci când practicile și regulile se îmbinau cu tradiția și obișnuința, iar acestea din urmă guvernau relațiile de înțelegere sau de luptă dintre triburi. De aici, valabilitatea foarte cunoscutului adagiu latin: *Ubi societas, ibi jus*.

Dreptul este oare un fenomen spontan ce se naște din reunirea oamenilor în grupuri și care se impune de la sine oricărei vieți sociale sau nu este decât un ansamblu de reguli impuse de puterea publică membrilor unei societăți și menit să organizeze raporturile dintre aceștia?^[1]

Dreptul a apărut și s-a dezvoltat ca o necesitate absolută a speciei umane și este încărcat de pragmatism social. Definirea dreptului este o misiune dificilă, greu de îndeplinit, pentru că prin drept înțelegem, deopotrivă, dreptul obiectiv și dreptul subiectiv^[2].

Ordinea socială rezultată din sistemul activităților omenești dă naștere dreptat regulilor normative^[3].

Omul este o ființă socială și simte nevoia de a trăi într-o comunitate, acolo unde se poate dezvolta, înmulți și șlefui. Societatea presupune însă organizare și orice sistem organizatoric presupune și reguli. Pentru ca societatea umană să funcționeze, este nevoie de reguli de conduită. Aceste reguli reprezintă o necesitate și ele răspund trebuințelor oamenilor. În acest sens, G.W.F. Hegel arată despre drept că „deși el decurge

---

[1] M.L. HRESTIC, în cursul colectiv, *Teoria Generală a dreptului*, Ed. Prouniversitaria, București, 2016, p. 122.

[2] M. NIEMESCH, *Izvoarele dreptului internațional și ale dreptului Uniunii Europene din perspectiva Teoriei Generale a Dreptului*, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 2.

[3] I. HUMĂ, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Fundației Academice Danubius, Galați, 2000, p. 12.

din concept, totuși el nu trece în existență decât fiindcă răspunde trebuințelor”^[1].

În cadrul primelor comunități, oamenii se supuneau unor comandamente. În decursul timpului, anumite reguli și practici folosite în mod îndelungat și constant capătă forma unor norme obligatorii. Aceste norme aveau mai mult o aplicabilitate locală, iar izvorul din care țâșneau aceste comandamente erau religia și morala. Desigur, și atunci, în caz de nerespectare a normelor tribale, cel vinovat urma să răspundă.

Apariția dreptului este legată de ordinea care trebuie să guverneze relațiile interumane. Dreptul nu se poate sustrage complexității și stării unei societăți, interferențelor cultură-civilizație, el reflectând în bună măsură civilizația unei societăți^[2].

Totodată, din cele mai vechi timpuri, oamenii au achiesat la ideea unei forțe de constrângere, de natură a impune norma obligatorie și necesară. Triburile, din cele mai vechi timpuri, aveau organe de conducere: sfatul bătrânilor, sfatul înțelepților. Aceste organisme puteau fi considerate pe plan local ca adevărate forțe juridico-administrative, menite a organiza, a impune reguli, a veghea aplicarea și respectarea lor și a dispune măsuri coercitive, în caz de nerespectare^[3].

Întrebarea care se pune este aceea de a ști dacă dreptul este indisolubil legat de societate de la primele sale forme primitive de organizare sau, dimpotrivă, dacă dreptul apare ca și statul, doar la un anumit moment al evoluției istorice a omului. Răspunsul la întrebare este legat de modul în care este conceput dreptul: este el doar apanajul statului sau, în general, orice grup social este capabil să formuleze reguli juridice? Există, pe de altă parte, un drept natural, ideal, anterior fiecărei reguli pozitive și care este neschimbat în esența sa^[4]?

Străvechile norme de conviețuire socială erau inspirate din și guvernate de morală, echitate, dreptate, dar apariția acestora are la

---

[1] G.W.F. HEGEL, *Principiile filosofiei dreptului*, Ed. IRI, București, 1996, p. 207.

[2] M. ALBICI, *Despre drept ca fenomen complex al vieții sociale*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 17.

[3] M. NIEMESCH, *op. cit.*, p. 3.

[4] N. POPA, *Teoria generală a dreptului*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 32.

bază voința omului. Mai exact, voința generală și interesul comun al societății^[1].

G.W.F. Hegel arată că, la baza caracterului colectiv al legilor, stă și înțelegerea, pe care o descrie foarte frumos, în felul următor: „Soarele și planetele au și ele legile lor, dar ele nu le cunosc... numai trecând prin disciplina înțelegerii ele devin capabile de universalitate”^[2].

În analizarea evoluției istorice a dreptului vom avea în vedere și modul în care erau organizate primele comunități umane. Studiile de specialitate ne precizează faptul că oamenii trăiau la începuturi în mici comunități compuse din mai multe familii. Grupurile organizate supraviețuiau împreună prin diviziunea muncii care asigura procurarea hranei, bărbații se ocupau cu vânătoarea, iar femeile culegeau fructe și plante, ocupându-se și de creșterea copiilor.

Cetele de oameni din epoca primitivă se formau din nevoia de întruajutorare și supraviețuire într-un mediu extrem de ostil. Ceata primitivă nu reprezenta din punctul de vedere al omului modern o formă socială de organizare. Oamenii primitivi nu aveau norme sociale de conduită, ei se ghidau după anumite tabuuri, reguli tribale de interdicție și cu caracter punitiv. Odată cu evoluția omului primitiv, pe fondul descoperirii focului, concomitent cu domesticirea animalelor și a cultivării pământului, apar și primele comunități umane stabile, organizate în ginți. „Răzbunarea sângelui” ca formă punitivă este înlocuită treptat cu izgonirea din cadrul ginții.

După cum arăta prof. N. Popa^[3], ginta a fost forma universală de organizare a societății primitive. Ea s-a caracterizat printr-o diviziune naturală a muncii (după sex și vârstă) și prin domnia obiceului. Democrația gentilică însemna proprietatea comună asupra pământului, lipsa unei forțe exterioare de constrângere (ca prerogativă social-organizată a unei părți a societății), o putere socială ce aparținea întregii colectivități.

Inițial, ginta a avut un caracter matriarhal, viața și existența bărbaților în cadrul acestei forme de organizare fiind afectată de activitățile riscante (vânătoare), într-un mediu extrem de ostil și cu mijloace rudimentare și adesea ineficace. Odată cu dezvoltarea agriculturii, a comerțului,

---

[1] J.J. ROUSSEAU, *Contractul social*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 101.

[2] G.W.F. HEGEL, *op. cit.*, p. 209.

[3] N. POPA, *op. cit.*, p. 34.

a meșteșugurilor, rolul bărbatului în cadrul ginții a sporit, astfel încât oamenii au trecut la ginta patriarhală.

Norme de conduită ale epocii primitive nu pot fi considerate norme juridice în sensul dreptului modern, ci doar norme obștești cu caracter obișnuielnic și care cuprindeau prescripții comportamentale, morale, religioase și sancționatoare (când era cazul).

Dreptul s-a născut în Orientul antic și tot acolo au apărut și primele colecții de norme juridice. Egiptul antic și Mesopotamia (Babilonul) reprezintă cel mai vechi centru al civilizației umane. Babilonul, cetate stat, a apărut și s-a dezvoltat pe cursul inferior al fluviului Eufrat. Cel mai de seamă rege al Babilonului a fost Hammurabi. Acesta a fost nu numai un mare legiuitor, dar și un foarte bun organizator și administrator, fapt relevat de vasta sa corespondență.

Codul de legi al lui Hammurabi conținea un număr de 282 de articole și avea un caracter laic. Această colecție de legi nu avea nimic în comun cu noțiunile de logică juridică modernă. De asemenea, acest cod nu prezintă elemente de sistematizare, astfel încât, din punctul de vedere al codificării actuale, se poate considera ca inacceptabil ca, după un șir de articole ce reglementează procedura de judecată, să avem de-a face cu reglementarea furtului.

Este esențial însă faptul că această colecție de legi a avut capacitatea de a se preocupa de reglementarea unor domenii destul de vaste și foarte importante ale vieții sociale cum sunt: proprietatea funciară, arenda și modul de exploatare a livezilor și grădinilor, comerțul, contractul de depozit și cămăta. De asemenea, se constată că o importanță deosebită a fost acordată și legiferărilor ce se referă la familie și, nu în ultimul rând, raportat la specificul acelor vremuri, Codul lui Hammurabi a reglementat și sclavia, pedepsele ce vor fi aplicate în cazul furtului de sclavi și al tăinuirii furtului de sclavi etc.

După cum am precizat deja, Codul lui Hammurabi este o colecție de legi laice care, așa după cum arată prof. VI. Hanga, diferă de multe legiuiri ale epocii antice și medievale, ca, de pildă, cele iudaice sau islamice, în care elementele religioase predomină. În Epilogul Codului, Hammurabi se declară rege desăvârșit și arată că legislația sa reprezintă „norme juridice de echitate”^[1]. Astfel cum în mod întemeiat reține autorii C. Voicu și A.C. Voicu, Codul lui Hammurabi reprezintă pentru civilizația

---

[1] M. NIEMESCH, *op. cit.*, p. 19-20.

umană un document de o excepțională valoare documentară, sub aspect juridic, al legislației epocii respective^[1].

În Vechiul Testament sunt reglementate în mod incipient instituții, precum împrumutul cu dobândă sau relațiile de muncă (simbria):

- „Să nu ceri nicio dobândă de la fratele tău: nici pentru argint, nici pentru merinde, pentru nimic care se împrumută cu dobândă. De la străin vei putea să iei dobândă, dar de la fratele tău să nu iei, pentru ca Domnul Dumnezeuul tău să te binecuvânteze în tot ce vei face în țara pe care o vei lua în stăpânire”^[2].

- „Să nu nedreptățești pe simbriașul sărac și nevoiaș... Să-i dai plata pentru ziua lui înainte de apusul soarelui; căci e sărac și o dorește mult. Altfel, ar striga către Domnul împotriva ta și te-ai face vinovat de un păcat”^[3].

În mod paradoxal, deși Egiptul a reprezentat în antichitate un adevărat reper de știință și cultură, acest mare imperiu nu a înțeles să întocmească un cod de legi, măcar de aceeași dimensiune cu cel al regelui Hammurabi. Totuși, anumite scrieri cu profund caracter moral, de pildă, „Învățăături pentru regele Merikare”, înglobează anumite norme juridice.

Statul egiptean antic era însă un stat care prețuia justiția și ordinea, reușind să creeze un adevărat aparat judiciar, separat de aparatul administrativ, care conținea, după cum arată autorii C. Voicu și A.C. Voicu „norme precise și surprinzător de moderne, de exemplu, normele de procedură civilă prevedeau dreptul persoanei care se afla în litigiu fiscal cu statul să conteste în termen de trei zile hotărârea adoptată. Orice contestație era redactată în scris, înregistrată la greșier, iar judecătorii luau hotărârile pe baza actelor scrise, a dovezilor și depozițiilor maritorilor. Întregul parcurs al judecății era consemnat în scris”^[4].

La vechii greci, legile se transmiteau doar pe cale orală, cunoscute fiind numai de șefii marilor familii nobile, care le aplicau arbitrar, simțindu-se nevoia, sub presiunea poporului, a unor legi scrise. Cei mai cunoscuți legislatori au fost: Solon și Drakon, la Atena, și Pittakos, la Mitilene. Legile lui Solon, în Atena antică, erau un amalgam de reguli și

---

[1] C. Voicu, A.C. Voicu, *Teoria generală a dreptului*, ed. revizuită și actualizată, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 38.

[2] *Biblia, Vechiul Testament*, Deuteronom 23.

[3] *Idem*, Deuteronom 24.

[4] C. Voicu, A.C. Voicu, *op. cit.*, p. 39.

ritualuri, care arătau ordinea în care trebuie să aibă loc jertfele și prețul animalelor sacrificate, riturile nupțiale și cultul morților^[1].

Anticii greci au distins între o ordine cosmică și una proprie lumii umane... sofiștii au deosebit între dreptul natural și cel pozitiv, ca o autoritate supremă, pentru că oamenii legiferează în funcție de cunoștințele lor despre ce este drept și nedrept. Grecii aveau chiar și o zeiță a justiției... printre divinitățile de prim rang din jurul lui Zeus se număra *Themis*, zeita justiției divine și păstrătoarea legilor și ordinii naturale^[2].

Dreptul în viziunea gânditorilor Greciei antice – scurte considerații^[3]

Practica istorică demonstrează că, la orice popor și în orice timp, există un sistem regulator, care rezultă din condițiile materiale ale vieții lor, precum și din elementele psihice ale oamenilor conviețuitori și care desemnează, pentru fiecare, sfera proprie de activitate, legând pe unul de altul, printr-o serie de relații bilaterale și reciproce, în așa fel încât pretențiile și obligațiile să corespundă și să se poată converti^[4].

În mod paradoxal și de neacceptat în societatea modernă, Grecia Antică, în care au trăit mari gânditori ce au contribuit la formarea conceptului de drepturile omului, permitea sclavajul. Totuși, Platon, Protagoras din Abdera, Solon, Sofocle, și alți mari filosofi din Peloponez considerau că oamenii beneficiază de drepturi anterioare oricărei legi și că acestea sunt specifice naturii umane. Aceste idei nobile și însemnate au făcut ca „zoon politikon” să fie azi o ființă superioară care așază în miezul oricărei legi drepturile și libertățile fundamentale ale individului, ca o garanție a statului de drept.

După cum arată cunoscătorii doctrinari Irina Moroianu Zlătescu și Radu C. Demetrescu, gânditorii greci considerau drepturile omului ca fiind

^[1] D. ȚOP, *Dimensiunea istorică a dreptului*, Tipărire-Tehnoredactare SC REFACOS G.A. SRL, 2002, p. 114.

^[2] M. ALBICI, *op. cit.*, p. 19-20.

^[3] A se vedea M. NIEMESCH, *The Concept of Human Rights in the View of the Ancient Greek Philosophers until their Establishment in the National Legislation*, în *Revista Electronică Journal of Law and Administrative Sciences Special Issue/2015*.

^[4] D. MAZILU, *Echitate și justiție*, Ed. Științifică, București, 1972, p. 32.

acele drepturi fundamentale, eterne și imuabile, pe care orice societate omenească trebuie să le respecte, cu alte cuvinte, sunt drepturi care izvorăsc din natura lucrurilor, iar legea nu este decât expresia acestei naturi, dreptul natural fiind, fără îndoială, cea mai veche orientare în domeniul dreptului^[1]. În acest fel, drepturile omului izvorăsc din dreptul natural, sunt drepturi naturale, drepturi firești^[2].

Solon (640-558 î.H.)

Solon a fost unul dintre cei mai mari legiuitori ai tuturor timpurilor. Personalitate complexă, Solon a fost în același timp poet, strateg, politician, legiuitor și unul dintre părinții democrației^[3].

Putem spune că a promovat dreptul la apărare și liberul acces la justiție și supremația dreptului, care, în vremurile noastre, sunt specifice oricărui stat de drept. Astfel, după cum arată prof. univ. C. Stroe și N. Culic, constituția lui Solon consacră „dreptul acordat oricărui cetățean de a se constitui în fața instanțelor ca apărător al celor nedreptățiți și sursa principală a puterii democrației (...) dreptul de a apela (la orice hotărâre a unei autorități) la tribunalul popular”^[4].

Heraclit din Efes (aprox. 535-475 î.H.)

A fost un filozof grec presocratic, descendent dintr-o familie de regi sacerdoți din Efes. Realizând efectul pozitiv al actelor normative în viața polisurilor, rolul acestora de menținere a ordinii sociale, Heraclit a fost un promotor al respectului față de legi, susținând practic supremația actelor normative, fapt însușit de orice stat democratic modern.

După cum se arată în doctrina relativ recentă, conform filosofiei lui Heraclit, existența este într-o neîntreruptă schimbare și transformare

---

[1] C.D. BUTCULESCU, *Considerații privind dreptul natural în spațiul anglo-saxon*, în vol. *Dinamica dreptului românesc după aderarea la Uniunea Europeană*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 601.

[2] I. MOROIANU ZLĂTESCU, R.C. DEMETRESCU, *Din istoria drepturilor omului*, ed. 2-a, Institutul Român pentru Drepturile Omului, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 2003, p. 9.

[3] A se vedea PH. MALAURIE, *Antologia gândirii juridice*, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 18 și urm.

[4] C. STROE, N. CULIC, *Momente din istoria filosofiei dreptului*, Ed. Ministerului de Interne, București, 1994, p. 36.

(...) gândirea funcționează în conformitate cu anumite legi (...) la fel se întâmplă și în viața socială, încălcarea legilor sociale, a legilor societății distruge societatea, cetatea. Legea este un arbitru a cărui supremație, nu trebuie încălcată de nimeni^[1].

Socrate (469-399 î.H.)

Importantă personalitate a lumii antice și a culturii universale, Socrate nu a lăsat niciun rând scris pentru generațiile viitoare, dar concepțiile și gândurile sale prin care propovăduia extrem de viguros ideea de dreptate, înfierând injustiția, au fost consemnate de alții care au reușit să înfățișeze minunata figură a unui om de o rară modestie care afirma: „Singurul lucru pe care îl știu este că nu știu nimic”.

După cum arată prof. I. Craiovan, Socrate a preconizat respectarea legilor pe care sofiștii le disprețuiau și nu numai a legilor scrise, ci și a celorlalte care, deși nescrise, valorează, cum spunea el, peste tot la fel și sunt impuse oamenilor de zei. Astfel, Socrate afirmă credința sa într-o justiție superioară, pentru validitatea căreia nu este necesară o sancțiune pozitivă, nici vreo formulă scrisă. Supunerea față de legile statului este, de asemenea, pentru Socrate, în orice caz, o datorie, bunul cetățean trebuie să se supună și legilor rele, pentru a nu încuraja pe cetățeanul rău să le violeze pe cele bune^[2].

Aristotel (384-322 î.H.)

Aristotel s-a născut la Stagira (motiv pentru care i se mai spune Stagiritul), un oraș din peninsula Chalcidica, în nordul Mării Egee. Tatăl său, Nicomah, a fost medicul regelui Macedoniei, Midas al II-lea, tatăl lui Filip al II-lea și bunicul lui Alexandru Macedon. Mama sa, pe nume Phaestis, provenea din familie aristocratică.

Rămas orfan de copil, Aristotel își petrece primii ani la Stagira și Pella, iar la 17 ani intră în Academia lui Platon, unde rămâne 20 ani, mai întâi ca elev apoi ca profesor. Om de o vastă cultură, Aristotel este considerat printre altele întemeietorul logicii sau al psihologiei.

---

[1] C. STROE, N. CULIC, *op. cit.*, p. 40.

[2] I. CRAIOVAN, *Filosofia dreptului sau Dreptul ca filosofie*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 172.

Aristotel promovează principiul egalității între oameni, pentru acesta noțiunea de „drept” echivalează cu ideea de legalitate și egalitate, iar dreptatea trebuie percepută ca o virtute supremă, perfectă ce trebuie exercitată în favoarea altuia^[1].

Desigur, nu putem omite din rândul marilor filozofi ai Greciei antice pe Democrit care considera că justiția trebuie să dea satisfacție tuturor oamenilor, cu atât mai puțin pe Platon, pentru care justiția reprezenta supunerea față de legi, iar injustiția echivala cu nefericirea.

Pentru filozofii din anticul peloponez, nimic din ceea ce este legat de drept și instituțiile sale nu are voie să pășească în afara sferei binelui, echității și moralei. Aceștia visau la un stat ideal, unde oamenii să poată fi egali și să se supună doar legilor și dreptății. Dreptul nu poate fi conceput în afara sferei drepturilor fundamentale ale individului care garantează egalitatea deplină a tuturor oamenilor.

Alte colecții de legi cu caracter normativ demne de remarcat și care au fost întocmite în antichitate sunt: Codul lui Manu în India, legile lui Moise (Decalogul) la evrei, Legea celor XII Table la romani.

Nu putem părăsi așa ușor epoca antică fără să amintim de *polisuri* (orașe stat grecești), acolo unde s-a născut ideea că echitatea este justiția deplină. Tot în acea perioadă juriștii romani au lansat percepțiile de *alterum nom laedere* (a nu aduce atingere celui alt), *honeste vivere* (trăiește cinstit) ș.a., daturi care stau la baza oricărei legislații democratice.

În epoca Evului Mediu timpuriu, din punctul de vedere al dreptului, se distinge, în primul rând, opera legislativă a împăratului Justinian, cunoscută sub numele *Corpus iuris civilis*, și care cuprindea 4 părți, și anume:

- Codul;
- Digestele;
- Instituțiile și
- Novellele.

După cum prof. VI. Hanga remarcă, Justinian a fost „omul marilor restituiri politice, religioase și legislative”^[2]. Opera legislativă a lui Justinian a debutat într-un context social extrem de sensibil. Astfel, în acea

---

[1] A se vedea M. TUTUNARU, *Filosofia dreptului*, Ed. Măiastra, Târgu Jiu, 2012, p. 18-19.

[2] VL. HANGA, *Mari legiuitori ai lumii*, Ed. Lumina Lex, București, 1994, p. 136.

vreme legislația romană era aruncată într-un adevărat haos, actele normative erau adesea contradictorii și ele nu mai corespundeau cerințelor sociale. Evident că, în această situație, trebuia să se intervină, căci, altfel, lucrurile puteau scăpa de sub control, iar anarhia urma să se instaleze^[1].

Tot în Evul Mediu timpuriu se mai constată că o foarte mare influență asupra dreptului germanic a avut-o dreptul roman. Poporul german, caracterizat printr-o nemaivăzută sete de ordine, disciplină și corectitudine (întâlnită, poate, doar la romani), a simțit de-a lungul evoluției sale o nevoie deosebită de a se dezvolta într-un cadru de reguli, la început, transformat ulterior într-un cadru juridic foarte solid.

Astfel, după ce triburile germanice s-au statornicit, o serie de legi au apărut (*leges barbarorum*) inspirate de dreptul roman. Cu titlu de exemplu, arătăm:

- *Edictum Teodorici*, cca. 460 d.H.;
- *Lex Burgundorum*, cca. 500 d.H.;
- *Lex Romana Burdigalorum*, cca. 506 d.H.;
- *Lex Romana Visigothorum*, cca. 506 d.H.

Celebre sunt așa-numitele Oglinzi germane (*Sachsenspiegel*, 1230 și *Schwabenspiegel*, 1273-1282), colecții de obiceiuri și cutume ale populației germane. Cele două colecții de reguli juridice, alături de colecția de cutume, creată de călugării din Auxburg, au reprezentat cea mai de seamă operă legislativă a germanilor din perioada Evului Mediu timpuriu. Această colecție juridică a avut o așa de mare importanță, încât a fost folosită secole la rând, ajungând să fie uzitată ca o lege și în perioada Imperiului German. Motivul: calitatea redării, gradul desăvârșit de cuprindere a regulilor și a conexiunilor practice^[2]. Prof. Schröder precizează că *der Sachsenspiegel* reglementa aspecte ce țin de dreptul funciar, dreptul penal și, nu în ultimul rând, aspecte ce țineau de raporturile de vasalitate *lehensrecht*. Oglinda saxonă nu avea un cuprins bazat pe instituții și nu era o colecție de legi organizată sistematic.

În spațiul german, așa după cum arată același autor, s-a dezvoltat în Evul Mediu timpuriu și dreptul canonic. Sub inițiativa călugărului

---

[1] M. NIEMESCH, *op. cit.*, p. 20.

[2] R. SCHRÖDER, *Rechtsgeschichte* (Istoria dreptului), ed. revizuită, Juristische Lehrgänge Alpmann und Schmidt Verlagsges. GmbH&CO. KG, Münster, 1992, p. 28-29.

Gratian, aproximativ în 1140, apare *decretum Gratianum*, ce reprezintă o colecție de cutume bisericești. Aproximativ în anul 1234, același autor arată că acestei colecții de legi i-au fost adăugate *dekretale papale*, adică decizii papale în unele cazuri concrete de mare însemnătate^[1].

Aspecte istorice în apariția dreptului, organizarea judecătorească și jurisprudența vechiului drept românesc

După cum se arată în literatura de specialitate, primele cercetări ale juriștilor cu privire la originea dreptului românesc au dus la concluzii divergente, stabilind fie o origine română, fie traco-dacă sau slavă. Cu siguranță, de la începutul etnogenezei poporului român și până în epoca modernă, dreptul românesc era bazat pe obiceiuri juridice. Dreptul era nescris, păstrat prin tradiție și respectat din convingere^[2].

Observarea repetată a unei anumite conduite reprezintă elementul material al obiceiului juridic, iar credința în existența unei obligații de a acționa astfel – în mod repetat – reprezintă elementul psihologic al său. Românii au numit acest drept obișnuielnic „Legea țării”, Țara fiind forma lor politică de organizare, iar Legea ansamblul normelor juridice ce se aplicau în fiecare țară românească^[3].

Odată cu cristalizarea statelor române, în perioada feudală, se observă apariția unor organe de judecată menite a pronunța hotărâri apte a asigura ordinea și liniștea în diferitele comunități sătești, orașenești. Astfel și practica judecătorească, pe lângă legea țării și cutumele locale, începe să capete un rol mai mare în asigurarea și menținerea ordinii juridice. Organizarea judecătorească și procedura aferentă erau încărcate de formalism și elemente religioase.

În epoca medievală, în Moldova și în Țara Românească, organizarea judecătorească și procedura de judecată erau foarte asemănătoare. Nici în Transilvania diferențele nu erau foarte mari, mai ales în rândul instanțelor inferioare, competente în a soluționa pricinile comunităților românești. Desigur, diferențele rezultau în special din aceea

---

[1] R. SCHRÖDER, *op. cit.*, p. 29.

[2] A se vedea, E. CERNEA, *Legea țării (vechiul drept consuetudinar român)*, Ed. Universul Juridic, București 2008, p. 11-12.

[3] E. CERNEA, *op. cit.*, p. 13.